

VERDENSPRISER OG VERDENSPRODUKTION

Af Jens Warming

- I. De forskellige Pristal. S. 46. II. Verdens Produktion af Raastoffer. S. 49.
III. De enkelte Varer S. 52.
IV. Landbrugets relative Stagnation. S. 55. V. Overbefolkning? S. 61.
VI. Er Jordrenten faldende? S. 62. VII. Industrien. S. 68.

I. De forskellige Pristal.

Vort sidste Detailpristal (Januar 1927) var 181, og samtidig var Statistisk Departements Engrospristal kun 157, altsaa 24 Points lavere. En tilsvarende Forskel findes i Udlandet; efter Statistiske Efterretninger Nr. 5 var Forskellen i Sverige 25 Points, England 29 og U. S. A. 28 (men Tyskland kun 8, idet Detailprisen der ligger særlig lavt). Denne betydelige Forskel mellem de to Niveauer maa jo have en Aarsag, og den første Tanke er da, om det skulde være Detailavancen, der er steget; men det er paa Forhaand usandsynligt, at Detailhandlernes Indtægt, Omkostninger eller Antal skulde være steget saa stærkt, at det kunde forklare disse mange Points. Baade Avancen og Antallet var jo i Forvejen store, og det er klart, at hvis de to Niveauer er steget lige meget, saa har man ceteris paribus den samme Avanceprocent som før.

Der gives da ogsaa en bedre Forklaring, nemlig at Raastoffer og Færdigvarer ligger forskelligt, og Detailpriserne skulde jo nærmest svare til Færdigvarerne. De danske Engrospriser i Januar viser 136 for Raavarer og Halvfabrikata, 178 for Forbrugsvarer, altsaa en Forskel paa 42 Points; og det samlede Engrospristal, 157, ligger midt imellem¹⁾. Herved vokser Problemet betydeligt i Interesse, idet Erhvervenes Evne til at give en god Arbejdsløn selvfølgelig bliver større, hvis det skulde være den fremtidige Normaltilstand, at Raa-

¹⁾ Finanstidendes Engrospristal er mere præget af Raastoffer end Departementets og ligger derfor godt en halv Snes Points lavere.

VERDENSPRISER OG VERDENSPRODUKTION

Af Jens Warming

- I. De forskellige Pristal. S. 46. II. Verdens Produktion af Raastoffer. S. 49.
III. De enkelte Varer S. 52.
IV. Landbrugets relative Stagnation. S. 55. V. Overbefolkning? S. 61.
VI. Er Jordrenten faldende? S. 62. VII. Industrien. S. 68.

I. De forskellige Pristal.

Vort sidste Detailpristal (Januar 1927) var 181, og samtidig var Statistisk Departements Engrospristal kun 157, altsaa 24 Points lavere. En tilsvarende Forskel findes i Udlandet; efter Statistiske Efterretninger Nr. 5 var Forskellen i Sverige 25 Points, England 29 og U. S. A. 28 (men Tyskland kun 8, idet Detailprisen der ligger særlig lavt). Denne betydelige Forskel mellem de to Niveauer maa jo have en Aarsag, og den første Tanke er da, om det skulde være Detailavancen, der er steget; men det er paa Forhaand usandsynligt, at Detailhandlernes Indtægt, Omkostninger eller Antal skulde være steget saa stærkt, at det kunde forklare disse mange Points. Baade Avancen og Antallet var jo i Forvejen store, og det er klart, at hvis de to Niveauer er steget lige meget, saa har man ceteris paribus den samme Avanceprocent som før.

Der gives da ogsaa en bedre Forklaring, nemlig at Raastoffer og Færdigvarer ligger forskelligt, og Detailpriserne skulde jo nærmest svare til Færdigvarerne. De danske Engrospriser i Januar viser 136 for Raavarer og Halvfabrikata, 178 for Forbrugsvarer, altsaa en Forskel paa 42 Points; og det samlede Engrospristal, 157, ligger midt imellem¹⁾. Herved vokser Problemet betydeligt i Interesse, idet Erhvervenes Evne til at give en god Arbejdsløn selvfølgelig bliver større, hvis det skulde være den fremtidige Normaltilstand, at Raa-

¹⁾ Finanstidendes Engrospristal er mere præget af Raastoffer end Departementets og ligger derfor godt en halv Snes Points lavere.

stoffer kan købes efter et lavere Prisniveau, end der gælder de Færdigvarer, man sælger.

Imidlertid er den store danske Forskel, 42 Points, delvis et Forsinkelsesfænomen, fordi vor Deflation ikke er ført til Bunds. De Lande, der har haft Guldfod længere end vi, har kun ca. 20 Points Forskel. Sverige havde saaledes i December 140 for Produktionsfornødenheder, 159 for Konsumtionsvarer, og tilsammen 150 (Kommerskollegiets Engrospriser). Og i U. S. A. havde man i Efteraaret (Bureau of Labors Engrospriser) 153 for raw materials, 129 for producers goods (antagelig Hjælpestoffer), 161 for consumers goods og 150 i alt; hvis de to førstnævnte Tal tilsammen svarer til, hvad vi kalder Raastoffer, faar man vel omtrent som i Sverige 140, 160 og 150. I begge disse Lande ligger Detailpriserne paa godt 170. — Fra andre Lande har jeg ikke set nogen tilsvarende Gruppedeling; nærmest kommer Tyskland, hvor der indenfor Industrien er en Forskel paa 16 Points mellem Raastoffer og Færdigvarer, og tilfældigvis samme Forskel mellem Foderstoffer og Kvægavlsprodukter.

Det gælder altsaa nu at forklare, hvorfor de Lande, der har mest stabile Priser, i runde Tal har 140 for Raastoffernes Engrospriser, 160 for Færdigvarernes og 170 for Leveomkostningerne, alt i Forhold til 1913. Jeg kan tænke mig tre mulige Forklaringer; at den tekniske Udvikling har været forskellig paa de tre Stadier, hvor man producerer Raastoffer, producerer Færdigvarer, og leverer Forbrugerne Varer en detail og Tjenester; at det er et Konjunkturfænomen; og at Raastofferne har Verdensmarkedspris, medens mange Færdigvarer holdes oppe i Pris, fordi Konkurrencen kun er lokal. Denne sidste Forklaring vil først blive nærmere belyst i Slutningen af Artiklen, men iøvrigt mener jeg, at der er nogen Sandhed i alle tre Forklaringer, og mest i den første, idet den støttes af Statistiken over Verdensproduktionen af Raastoffer.

Tanken om den forskellige tekniske Udvikling kan illustreres ved følgende konstruerede Tal. Lad der til en vis Del af vort Forbrug medgaa ialt 30 Timers Arbejde, nemlig 10 til Produktion af Raastof, 10 til Forarbejdning og 10 til „Tjenester“ saasom Forhandling, Reparationer, Udlejning af Huse, Trafik, Skolegang (via Skatterne) osv.; der tænkes ved de 30 Timer ikke blot paa personligt Arbejde, men ogsaa paa „Maskintimer“ og anden Bistand af Kapital og Jord. Lad der saa ske Fremskridt, saa at der paa de tre Stadier i Stedet for $10 + 10 + 10$ Timer bruges $7 + 8 + 9$, altsaa en stærk Ud-

vikling paa Raastof-Stadiet, en lidt svagere ved Forarbejdelsen, og en temmelig svag paa Tjeneste-Stadiet. Butikshandel foregaar jo paa omtrent uforandret Maade, og ved Boligbygning er der heller ikke sket store Fremskridt. Priserne paa Raastoffer skulde da være sunket i Forholdet fra 10 til 7, paa Færdigvarer fra 20 til 15 og paa det hele Forbrug fra 30 til 24, eller som fra 100 til henholdsvis 70, 75 og 80, medens den nominelle Arbejdsløn fremdeles er 100. Multiplicerer vi af Hensyn til Pengeværdien disse Tal med 2, faas 140, 150, 160 og 200, eller saa nær de faktiske Forhold, som et saa simpliceret Eksempel kan ventes at komme. — Inden jeg paaviser, at Statistiken over Verdens Produktion af Raastoffer støtter den Opfattelse, at netop Raastoffet kan leveres billigt, skal jeg omtale den anden ovennævnte Forklaring.

Det er sandsynligt, at Priserne paa Raastoffer varierer noget mere efter Konjunkturerne end paa Færdigvarer, og det er derfor tænkeligt, at de nuværende trykkede Forhold i mange Lande bidrager til den store Prisforskel. Produktion af Raastoffer gennem Plantager og Husdyr kræver ofte flere Aar, saa at man ikke hurtigt kan udvide Produktionen, og ikke uden Tab kan indskrænke den hurtigt; men den Fabrikant, der skal købe Raastofferne til Forarbejdning, staar i mange Tilfælde mere frit, saa at han i trykkede Tider undlader at købe, medmindre han kan faa Raastofferne til en rentabel Pris i Forhold til Færdigvarerne, og Raastofsælgeren kommer da let i Nødpris, medens det i gode Tider er ham, der er den stærkeste. — Der foreligger vistnok ikke en saaledes grupperet Prisstatistik for en længere Periode, men jeg kan dog oplyse, at i Sverige laa Raastoffernes Index under Højkonjunkturen i 1920 endog højere end Færdigvarernes (i Forhold til 1913, der ogsaa var et Højkonjunkturaar); dette laa sikkert overvejende i ganske specielle Forhold, saasom at det straks efter Krigen var sværest at sætte Raastofproduktionen i Gang, samt i fortsat Prisregulering, i Kulsituationen og i Spekulationsforhold, men det kan altsaa ogsaa opfattes som et normalt Konjunkturfænomen.

Det kan da ogsaa antages, at den nuværende Forskel paa 20 Points vil blive noget mindre, naar de mange arbejdsløse Verden over en Gang faar Beskæftigelse¹⁾, men næppe at den helt forsvinder. Navnlig vil Metalpriserne stige, skønt

¹⁾ Slutningerne om Erhvervenes Evne til at give en god Løn ud fra det gunstige Forhold mellem Priserne paa Raastoffer og Færdigvarer bliver da efterhaanden svagere; men samtidig stiger Evnen med den gode Beskæftigelsesgrad m. m.

Bemærkningen om den fleraarige Produktion der ikke gælder mere end i Industrien; thi et økonomisk Opsving betyder Udvidelse af det hele Produktionsapparat (Maskiner, Skibe osv.), og hertil behøves Metaller; Jernpriserne er allerede for 50 Aar siden betegnet som Verdensmarkedets Barometer. Men i den nuværende Depressionsperiode bygges og udvides der meget lidt, og derfor ligger Metalpriserne langt under de øvrige Raastofpriser. — Angaaende Konjunkturernes Betydning for det tredje Stadium, Tjeneste-Stadiet, kan endelig bemærkes, at Detailpriserne er langsommere svingende end Engrospriserne, saa at lidt af Detailindexets Overskud kan være et Konjunkturfænomen, men næppe det hele.

II. Verdens Produktion af Raastoffer.

Angaaende Verdens Produktion af Raastoffer foreligger der et ret fyldigt Materiale, se saaledes vor egen Statistiske Aarbogs internationale Afdeling og den af det internationale landbrugsstatistiske Institut i Rom udgivne Aarbog, der ogsaa omfatter Kolonialvarer, Olieplanter, Spindestoffer m. m. Nylig er der endvidere, som Forberedelse til den internationale økonomiske Konference i Genève i Maj, udgivet et „Memorandum on Production and Trade“ med relative Tal for Verdens Produktion af alle vigtige vegetabiliske og mineralske Raastoffer i 1923—25, maalt med 1913 som 100, eller for Høstvarer med Middeltallet af 1909—13. Herfra er hentet følgende Tabel over den samlede Produktion af de nævnte Raastoffer, omregnet til et fælles Mængdeudtryk, uafhængigt af Prisniveauet, men dog med Hensyntagen til Varenes Værdi i Forhold til hinanden.

	1923	1924	1925	1926
Korn, Kartofler, Sukker.....	103	101	113	ca. 110
Andre veget. og miner. Raastoffer..	112	116	125	—
Tilsammen...	107	107	118	—
Deraf Europa	85	90	105	—

1926 har jeg tilføjet efter de foreløbige Tal for Kornhøsten fra Institutet i Rom. Folketallet i Forhold til 1913 som 100 var i 1925 for Verden 105 og for Europa 101, idet Europa endnu er stærkt tilbage efter Krigens Mandefald m. m. Endnu mere staar Europas Produktion tilbage for hele Verdens, men Forholdene er ved at blive bedre, saaledes at Forskellene mellem Tabellens nederste Linier i de tre Aar var 22, 17 og 13; noget skyldes dette en særlig god Kornhøst i 1925, men

ogsaa de fleste andre Varegrupper viser god Stigning for Europa, saaledes at Index-Tallet for de tre Aar for Brændsel var 82, 92, 91 og for Metaller 67, 82, 90, altsaa god Stigning indenfor Treaaret, men dog langt fra normale Tal. Trods dette lave Niveau for Europas Produktion staar hele Verden med 118 overfor et Folketal paa 105, saaledes at Raastof-Mængden pr. Individ er 12 pCt. større end før Krigen.

Af forskellige Grunde mener jeg dog, at det er forsigtigere at regne med 7 pCt. mere Raastof pr. Individ. Høsten var særlig god i 1925; Memorandumet har en anden Beregningsmaade, hvorefter Totaltallet for 1925 ikke er 118 men 116; for Høstvarer er Basis ikke 1913, men 1909—13, saa at man bør regne med en lidt stærkere Stigning i Folketallet end til 105; og Kinas Kornproduktion, som ikke er medregnet, vilde antagelig have trukket Tallet noget ned. Denne Stigning paa 7 pCt. synes ved første Øjekast ret beskeden, men er af følgende Grunde alligevel ganske opmuntrende; dels kan der normalt ventes mere end 7 pCt., og dels er der overhovedet ikke Trang til saa stor Stigning i Raastofmængden som i Forarbejdelsen. (1) 1913 var et Højkonjunkturaar, medens 1925 havde stor Arbejdsløshed; Verdens Produktion af Kul, Jern og Staal var saaledes i 1913 henholdsvis 11, 15 og 16 pCt. større end i 1909—13. (2) Europa er, som Tallene viser, endnu i fremadskridende Rekonvalescens efter Krigen. (3) Index for Produktionen er 118 til Trods for, at de tre største Artikler, Korn, Kul og Jern, nærmest stagnerer. Stigningen maa altsaa være des stærkere for de øvrige Varer, navnlig de industrielle Raastoffer som Tekstil- og Oliestoffer. De tre stagnerende Artikler skal senere blive nærmere omtalt; Produktionen af Kul og Jern kan let udvides, saasnart der bliver Brug derfor, og Korn synes der ikke at være særlig Trang til mere af. (4) Menneskenes Efterspørgsel retter sig med den nuværende Velstand snarere mod mere Forarbejdelse end mod mere Raastof, saa at der let kommer Overproduktion af Raastof, hvis Fremskridtene muliggør en større Produktion. Man overfører da en Del af de produktive Kræfter til Forarbejdelsen. Det kan derfor antages, at der til den konstaterede stigende Produktion af Raastoffer ikke medgaar den samme Andel af Arbejdskraften m. m. som før, men at der som sædvanlig har været Indvandring fra Land til By; Verdens Fremgang i Velstand bestaar mere i, at man forarbejder Raastofferne mere intensivt (eventuelt ved fortrinsvis at producere de Raastoffer, som kræver megen Forarbejdning), end i at man

bruger mere Raastof, og den er derfor større, end Raastof-Produktionen angiver, se Afsnit VII af denne Artikel. De almindelige Føde-Raastoffer fra Landbruget kræver jo ikke saa megen industriel Bearbejdelse som de mere specielle, industrielle Raastoffer; og det er de egentlige Industrivarer, man bruger mere af med stigende Velstand, altsaa Varer med forholdsvis lille Raastof-Forbrug¹⁾. Memorandumet taler yderligere om at „The science of industrial production is concerned largely with the discovery of means by which equal services may be rendered with a smaller consumption of crude products — hvilket selvfølgelig bidrager til moderate Raastofpriser, selv om Stigningen i Raastofproduktionen egentlig ogsaa er moderat.

Inden de specielle Varer gennemgaas skal omtales, at Memorandumet ogsaa belyser Verdens udenlandske Handel, nemlig de samlede omsatte Værdier, reduceret ned til gammelt Prisniveau. Trods det forøgede Antal selvstændige Stater, hvis Grænsetrafik med de Lande, de tidligere hørte sammen med, nu regnes som udenlandsk Handel, er Index for Handelen i 1924 og 1925 kun 98 og 105; det sidste Tal svarer altsaa til Folketallet, men er mindre end Produktionens 118. Denne relativt svage Stigning i Handelen kan maaske skyldes de forhøjede Toldsatser, men Memorandumet giver en anden Forklaring, nemlig at Lande med Raastoffer i højere Grad forarbejder dem selv, hvilket jo ofte vil være ganske naturligt, navnlig efterhaanden som der ved Udvandring bliver bedre Harmoni mellem hvert Lands Folketal og Raastofproduktion. Handel kan jo være et Surrogat for Vandring, saaledes at man bytter Produkter, saalænge en disharmonisk Fordeling af de produktive Faktorer tvinger hvert Land til særligt at samle sig om saadanne Produktionsgrene, som kan udnytte de Faktorer, det har for meget af.

¹⁾ Skematisk kan vi illustrere Sagen saaledes: Lad Tekniken udvikle sig stærkest paa Raastofstadiet, men dog ogsaa paa Forarbejdsstadiet, saa at man ved uforandret Fordeling af de produktive Kræfter vilde producere henholdsvis 20 og 10 pCt. mere pr. Individ, regnet efter Værdiforøgelsen. Men saa meget Raastof kan man jo ikke overkomme at forarbejde, hvorfor der overføres Arbejdskraft til andet Stadium; der er saa Ligevægt med ca. 15 pCt. paa begge Stadier. Men Forbrugerne, der er bleven mere velstillede, ønsker kun 10 pCt. mere Raastof, saa at der kan blive 20 pCt. (19 pCt.) mere Forarbejdelse. Der er altsaa i dette Tilfælde to Grunde til Strømmen fra Land til By, større Fremskridt paa Landet og mere Trang til Byprodukter. Og Raastof-Produktionens tekniske Udvikling er dobbelt saa stærk, som det faktiske Kvantum udviser.

III. De enkelte Varer.

Den ejendommeligste Produktions-Udvikling i disse Aar ser man i Troperne og andre fjerne Lande, der hidtil er regnet for lidet udviklede. I Forhold til 100 i 1913 staar Rørsukker i 1925 med 173 (mod 104 for Roesukker), Kakao 220, Oliefrø 132 (derunder Kopra 178, Palmekærner 168, Soyabønner 235), Spindestoffer 126 (Bomuld 124, Kunstsilke 660, — der var jo i 1913 meget lidt — men Uld kun 93), Gummi (raw rubber) 383. Tre Kolonialvarer, der i Forvejen var store, staar med ret moderate Tal, nemlig Kaffe 111, Te 113 og Tobak 122. Ogsaa Ris og Majs staar moderat med 110 og 111, men det er dog mere end vore fire Kornsorter, der staar med 102, skønt 1925 var et godt Aar i mange Lande. I Forhold til Kornets samlede Areal medgaar der nu et Areal paa 20—25 pCt. til alle de førstnævnte Specialiteter, altsaa navnlig Spindestoffer, Oliestoffer og Kolonialvarer, og disse synes altsaa at have suget Interessen bort fra Kornet; af Arbejdskraft medgaar der antagelig mere, da flere af de nævnte Varer kræver intensiv Drift.

Angaaende den stærke Udvikling i Troperne har jeg konfereret med herværende Geografer, Naturforskere og Missionærer og har fundet tre Synspunkter til Forklaring, stærk Efterspørgsel efter de nævnte Produkter, voksende Effektivitet hos de tropiske Arbejdere og systematisk Arbejde fra Kapitalets Side. Man har jo altid været skeptisk overfor at faa de tropiske Landes Arbejdere til at bestille noget, idet de har saa faa Fornødenheder, men i de senere Aar har jeg dog truffet Udtalelser af Nationaløkonomer og Missionærer, der vidner om mere Effektivitet; de begynder at faa Fornødenheder og maa da arbejde mere for at tjene dertil. Bevidste Bestræbelser fra oven støtter denne Udvikling; man opretter fristende Butiker, der bl. a. har forøget Forbruget af Klæder, og man paalægger de indfødte Skatter for at faa dem til at arbejde til Skattens Betaling. En af mine Hjemmelsmænd siger hertil, at Fremskridtet kun gælder de egentlige Plantager paa europæiske Hænder, medens det selvstændige, indfødte „Bondebrug“ kun udvikler sig svagt; dog er der enkelte Varer, hvor Stigningen skyldes de indfødte selv, saaledes Jordnødder. (En dansk Avis bragte i 1919 en Notits om en Plantageejer, der forgæves søgte at stimulere Arbejdet ved højere Løn; den fornødne Mængde Ris kunde da tværtimod tjenes paa færre Dage; men saa byggede han et Biografteater og nu fik de

en ny Fornødenhed. Fra anden Side hævdes dog, at Biograferne er meget billige derude). I Indien har man ogsaa naaet Resultater ved Akkordarbejde, og Regeringens Hygiejniskere arbejder energisk mod de Indvoldsorme, som hidtil har afkræftet Befolkningen.

Dernæst har man fra kapitalistisk Side gjort et stort Arbejde med Forsøgsstationer for at finde nye Varieteter, Metoder og Midler mod Plantesygdomme, og blot en lille Indsats af europæisk Energi og Intelligens synes her at kunne betyde overordentlig meget; man har saaledes forøget Soya-bønnens Ydedygtighed meget stærkt. Endvidere har man forbedret Trafikmidlerne, indrettet kostbare Anlæg til kunstig Vanding m. m., indført Maskiner osv. — foruden at man i det hele har anlagt et meget stort Antal Plantager af mange Slags.

Fra et europæisk Synspunkt var det naturligvis bedre, om det var vor egen Produktion, der var saa stærkt stigende, men det er dog ogsaa godt at faa en rigelig og billig Forsyning af Kolonialvarer og billige Raastoffer. „Den gule Fare“ er altsaa bleven effektiv paa en overraskende behagelig Maade, ikke som Smudskonkurrence med vore Arbejdere, men som billige Forbrugsvarer og Raastoffer, til Gavn for vore Forbrugere og Arbejdere — men maaske til Skade for vore Jordejere, der faar Rørsukker og Kopra som Konkurrenter til deres Roesukker og Smør. — Om en tilsvarende Opvaagnen af russiske og andre østeuropæiske Bønder, der hidtil har været anset for mindre energiske, men som nu dels har set fremmede Forhold under Krigen, dels begynder at interessere sig for Oplysning, herom er der enkelte Vidnesbyrd, men i Produktionsstatistikken er der endnu ikke meget at spore dertil; Mandefaldet i Krigen betyder sikkert endnu noget, navnlig for Landbruget, samt den udbredte Desorganisation. Og naar en saadan Opvaagnen kommer, vil Virkningen i lang Tid neutraliseres ved større Forbrug af vedkommende Bønder selv. I Længden vil det dog sikkert kunne mærkes paa Verdensmarkedet, og da det ikke blot betyder en bedre Udnyttelse af Arbejdskraften, men ogsaa af Jorden, vil ogsaa dette blive til Konkurrence for vore Jordejere.

Af de tre store Artikler, hvis Produktionen stagnerer, og som har Hovedskylden for Europas Stagnation, skal først omtales Kul. Produktionen var før Krigen meget stærkt stigende, men var i 1925 98 mod 100 i 1913; dette gælder Verdens Stenkul; Brunkul viser 143, men hæver kun det samlede

Kultal til 99. Aarsagen til Stagnationen er Vandkraften, som i mange Lande er blevet taget stærkt i Brug; endvidere Petroleum, hvis Produktionsindex er 277; og endelig den Økonomiseren med Brændselet som Krigen og Tiden derefter tvang til, og som Memorandumet for Tyskland anslaa til at repræsentere 15 pCt. af Kulforbruget¹⁾. Tallet for Petroleum indgaar i den samlede Produktion, saa at Brændsel ialt staar med 117; men Vandkraften og Økonomien forbedrer altsaa Stillingen udover Tallene. Resultatet er billige Kul, og for et Land, der er saa fattigt paa Brændsel og Vandkraft som Danmark, er dette jo meget heldigt. Om Minerne saa kan gaa med saa lave Priser, er et andet Spørgsmaal; men da det under den engelske Strejke hævdedes, at de engelske Miner havde forældet Teknik, maa det antages, at andre Lande kan producere til lavere Priser, end der svarer til den almindelige Lønstigning.

Blandt Metallerne staar Jern (pig iron) som nævnt lavt med Index 97, men Staal (ingots and castings) dog med 119²⁾. Den ringe Produktion af Jern forklares i Memorandumet som hidrørende fra lidet Forbrug til Rustninger, Jernbaner og Skibe; men der kan sikkert ogsaa i Almindelighed henvises til de trykkede Tider og den ringe Lyst til at bygge og udvide, medens 1913 var et stort Aar. Denne Stilstand har nu varet saa længe, at der efterhaanden maa være en betydelig latent Trang til Udvidelser og Moderniseringer, og naar Verdens Millioner af arbejdsløse faar Beskæftigelse, kan der ventes en meget usund Travlhed med at skaffe dem Produktionsmidler; saa vil Metal-Produktionen stige stærkt, og Priserne, der nu er lave, ligesaa. — For flere af de andre Metaller er der specielle Aarsager til en noget større Produktion, saaledes Elektricitetens Udbredelse; Kobber staar med 140, Bly med 132 og Aluminium med 287.

Inden Kornet omtales, skal indskydes, at Træ og Byggematerialer ikke er medregnet i Memorandumet. Danmarks egen Produktion af Træ steg fra 1907 til 1923 ca. 50 pCt., hvoraf

¹⁾ Ogsaa paa andre Omraader maa det antages, at Krigens Stimulanser til Tekniken særlig har rettet sig mod Raastof-Besparelse, Raastof-Produktion og Raastof-Surrogater.

²⁾ Da Memorandumet kun giver relative Tal, kan det ikke med Sikkerhed ses, om Staalet mest er lavet af det allerede optalte Jern; Forskellen mellem de to Index tal forklares bl. a. ved, at meget Staal laves af Affald, hvilket tyder paa, at det normalt laves af Jern; men andre Udtalelser tyder paa, at de to Varer kan adderes som uafhængige af hinanden.

dog 6 pCt. skyldes Arealets Udvidelse ved Genforeningen; iøvrigt skyldes Stigningen de mangeaarige Bestræbelser for at forbedre Behandlingen og udvide Arealet samt Overgangen til Naaletræ, der vokser hurtigere. Lignende Forhold gør sig gældende i flere andre europæiske Lande, medens der dog ogsaa er Steder i Verden, hvor man fremdeles lider under Følgerne af Rovdrift. — Af andre ikke-medregnede Varer kan foruden Kvægavlsprodukter (hvorom senere) og Fisk nævnes Frugt og Havesager, hvoraf der sikkert er et stærkt stigende Forbrug, samt Vandkraft og Tørv.

IV. Landbrugets relative Stagnation.

Særlig udførlig Omtale kræver det Forhold, at Produktionen af Korn er stagnerende, og Priserne alligevel moderate. Skønt Verdenshøsten var meget god i 1925, stod de fire almindelige Kornsorter med 102, altsaa lidt mindre end Folketallets 105. Efter vore Kapitelstakster var Kornpriserne i Efteraaret 1926 139 mod 100 i 1913 (ens Vægt for hver af de 4 Sorter), og i Amerika laa Korn (inkl. Majs) i Efteraaret paa Pristal ca. 125; i Forhold til det almindelige Prisniveau og navnlig til Lønnen er dette jo meget moderat. Særligt billige er Majs og Oliekager, hvilket giver vore Landmænd god Fortjeneste paa Opfodringen; men Hovedsagen for dem er selvfølgelig, om de absolut set faar en god Pris for de Varer, de producerer ved deres hjemmeavlede Foder (Korn, Hø, Græs, Roer); og da animalske Levnedsmidler i Februar havde et Engrospristal paa 143, medens Lønnen ligger paa ca. 180¹⁾, er Stillingen alligevel tvivlsom (se senere).

Memorandumet opfatter med Rette den ringe Kornproduktion som et Velstandstegn; man kan være saa velforsynet med denne den mest uundværlige af alle Fødevarer, at man vender sig til andre Produktioner. Men alligevel er det et Problem, hvorfor en saa lille Produktion ikke har sat Prisen op, og et andet Problem, om Produktionen ikke vil gaa endnu længere ned, hvis Priserne ikke bliver bedre.

Den naturlige Forklaring paa et Sammentræf af lille Produktion og lave Priser er ringe Efterspørgsel eller stor Surrogat-Produktion, og i begge Henseender er der en Del

¹⁾ Der er her taget ligeligt Hensyn til Karlelønnen og til Daglejerlønnen; hvor der i det følgende tales om Forholdet mellem Byløn og Landløn, er det rigtigst at se mest paa Daglønnen.

at berette. Man kan da først spørge, om Menneskenes direkte Brødforbrug skulde være sunket paa Grund af de vanskelige økonomiske Forhold i mange Lande, eller fordi Krigens Rationeringsvaner delvis skulde have holdt sig; dette er dog usandsynligt; der var ogsaa Soldater, som netop vænnede sig til kraftigere Kost, og ringe Købeevne mærkes snarere overfor animalsk Føde. Derimod er Kornforbruget til stærke Drikke sikkert aftaget; Index for Humle er 73, hvilket navnlig skyldes det amerikanske Forbud, og Byg staar lavest af Kornsorterne.

Hovedforbrugerne af Korn er imidlertid Kreaturerne, der i Danmark æder over fire Femtedele af alt Korn og Kraftfoder (men vi har jo ogsaa meget store Besætninger og kraftig Fodring). Her er der et Forhold, der betyder mere, end de fleste er klar over, nemlig at Bilerne har fortrængt mange Heste. Efter Aarbogen fra Rom er Antallet af Heste i Verden sunket fra 107 til 102 Mill., og forskelligt tyder paa, at det i Virkeligheden er sunket mere (i alt Fald nok til at opveje, at Antallet af Muler er steget); alene i U. S. A.s Landdistrikter er det sunket fra 21 til 16 Mill., og i Rusland er det ogsaa sunket stærkt. Men en Hest æder ca. 10 Gange saa meget Korn som et Menneskes direkte Kornforbrug, og Korn til 50 Mill. Mennesker kan selvfølgelig mærkes paa Verdensmarkedet. Vore Landmænd har længe været klar over, at Bilerne skadede Hestepriserne; men at de ogsaa skadede Havrepriserne, har de ikke tænkt paa (Jeg har dog forudsagt det i min i 1915 udgivne Pjece om Krigen og Landbruget, se S. 47. Og svenske Landmænd, der plejede at sælge Havre, har kunnet forstaa det).

Imidlertid viser ogsaa de øvrige Kreaturers Antal en saa svag Stigning, at det Spørgsmaal nærmere maa overvejes, om Verdens Købeevne overfor animalsk Føde skulde være svækket; man kan jo her dels tænke paa den udbredte Arbejdsløshed og dels paa Skatterne, der ganske vist hos os flytter Købeevnen ned til Samfundslag, der derefter vil spise mere, men som i de Lande, der var med i Krigen, snarere flytter den op som Renter og Afdrag til Ejere af Statsobligationer, medens de brede Lags Forbrugsevne snarest svækkes. Som Helhed svarer Stigningen i Antallet af Kreaturer (inkl. Heste) kun til en Stigning i Kraftfoderforbrug paa 2—3 pCt.; bedst staar Hornkvæget, hvis Antal 1913—25 steg fra 510 til 563 Mill., altsaa 10 pCt., medens Svinenes Antal steg fra 183 til 188 Mill., altsaa 2,4 pCt., og Faarene faldt fra 562 til 558 Mill., altsaa 0,6 pCt. Kun for Hornkvæget er Stigningen altsaa stærkere end Folketallet; det ved Hestenes Ned-

gang frigjorte Foder er altsaa kommet dem til gode, saa at man har faaet mere Mælk, Smør og Oksekød m. m. (foruden mere Margarine). Svinenes Antal er sikkert forøget stærkt siden 1925, og var vistnok ogsaa højere nogle Aar før; i U. S. A. var der i 1914, 1919 og 1925 henholdsvis 59, 74 og 54 Mill. Faarenes aftagende Antal stemmer med den foran omtalte Nedgang for Uld og staar antagelig i Forbindelse med Moderne. For Høns m. m. haves ingen samlet Opgørelse; det er muligt, at Forbruget af Æg og Fjerkræ er ret stærkt stigende, men til Gengæld er Produktionen af Fisk aftagende (se Statistisk Aarbogs internationale Afdeling).

Antallet af Hornkvæg er altsaa steget 10 pCt., og da disses Forbrug af Grovfoder er overordentlig betydeligt¹⁾, vejer Produktionen af Mælk og Oksekød m. m. mere til, end man skulde vente efter Kraftfoderforbruget. Hertil kommer for alle Kreaturer, at man ved bedre Racer og mere rationel Fodring opnaar et større Produkt end i Forhold til Dyrenes Antal og det forbrugte Foder, saa der er alligevel ikke paa dette Omraade noget Tegn paa aftagende Velstand. Dette vilde da ogsaa stride imod den Kendsgerning, at Forholdet mellem Priserne paa Foderstoffer og dyrisk Føde indtil nylig har været meget gunstigt for Landmændene.

Kreatureernes Antal maa altsaa bedømmes forskelligt, eftersom Synspunktet er Forbruget af Kraftfoder eller Produktionen af dyrisk Føde. Fra det sidste Synspunkt kan der snarest konstateres en lille Stigning i det til Raadighed værende Kvantum Kød, Flæsk, Mælk, Smør osv. pr. Individ; men da dette skyldes det grovfoderædende Hornkvæg, medens de kornædende Heste og Svin henholdsvis er gaaet tilbage og stege svagt, er Kraftfoderforbruget alligevel saa lille, at vi her ha et godt Bidrag til Forklaring af, at lille Kornproduktion og moderate Kornpriser træffer sammen. — Her kan endvidere nævnes Køletekniken og Konservesindustrien, der baade direkte bevarer megen Føde fra Ødelæggelse, saa at de ved Kornets Opfodring m. m. frembragte Varer rækker længere og endvidere forebygger det „Græsenytte-Spild“, at man ma forcere Forbruget, naar der er Overflod; der kommer mer Forslag i Fødevarerne, naar Forraadet fordeles jævnt over e

¹⁾ Efter Landøkonomisk Driftsbureau udgør Grovfoderet (Hø, Halm Græs, Roer o. l.) ca. 70 pCt. af Hornkvægets Foderenheder, medens Reste er Kraftfoder og Mælk (til Kalvene); men for Svinene udgør Grovfoder kun 6 pCt. I de fleste Lande spiller Grovfoderet en endnu større Rol for Hornkvæget.

længere Periode. Endelig kan nævnes Kopraen og andre Stoffer til Fremstilling af Spiseolier, der formindsker Efterspørgselen efter Smør og Fedt og derfor efter Foder.

Hertil kommer saa Produktionen af Kornsurrogater. Index for Produktionen af Kartofler var i 1925 126; ogsaa den store Produktion af Rørsukker erstatter Korn, samt af Oliekager fra Soyabønner og Bomuldsfrø m. m. Hos os selv og i vore Nabolande interesserer Landmændene sig i stigende Grad for gode Græsmarker, og i Amerika er Kvægholdet mere og mere baseret paa Ensilage (af grøn Majs) og paa Lucernehø. Vor egen Totalhøst, omregnet til Afgrødeenheder, der før Krigen steg næsten 2 pCt. aarlig, navnlig p. G. af Roerne, altsaa langt mere end Folketallet, og navnlig langt mere end Landbrugsbefolkningen, er fremdeles i glædelig Udvikling, baade for Kornet selv og for Surrogaterne. Gennemsnittet for 1909—13 var 5,40 Mill. Tons (Korn eller Ækvivalent), hvilket bør forhøjes til 5,90 af Hensyn til Slesvig; i 1922—26 var det tilsvarende Tal henholdsvis 5,94, 6,70, 6,36, 7,29 og 7,28 (efter gammel Beregningsmaade) eller gennemsnitlig 14 pCt. mere. (Det maa dog noteres, at Stigningen er svagere end før Krigen, og at den altsaa navnlig skyldes Roerne, der er noget overvurderet ved Omregningen til Korn).

Vanskeligere er imidlertid Problemet, om de nuværende Kornpriser i Forhold til den nuværende Arbejdsløn er høje nok til at tillade en uforandret og tilstrækkelig Kornproduktion. Ingen kan i Tal udtrykke Betydningen af de almindelige Fremskridt, som Alverdens Landbrugsforsøg, Konsulentvirksomhed og stigende Landbrugsoplysning medfører, f. Eks. Jordbunds bakteriologi, Agrikulturkemi, Gødningsforsøgene, nye Varieteter osv. Hvor meget billigere kan man derefter producere, eller rettere, hvor bliver den Intensitetsgrænse, hvor man derefter faar Balance mellem Produktion, Forbrug og Pris? Og i hvilken Grad er Verdens Landmænd oplyste nok til at udnytte alt dette udviklede, men rationelle, som man stiller til deres Raadighed?

Ingen kan talmæssigt vurdere alt dette, men man vil dog ofte kunne hævde, at dette eller hint maa have gjort en billigere Produktion mulig. Jeg skal nærmere omtale tre saadanne Forhold, Maskinerne, Kunstgødningen og det Forhold, at Arbejdstidsforkortningen ikke har generet Landbruget saa meget som Industrien. Værdien af Besætning og Inventar for solgte Gaarde i Danmark steg pr. Td. Hartkorn fra 2100 Kr. i 1913 til 6700 Kr. i 1925, altsaa en langt stærkere Stigning end

det almindelige Prisniveau; da Priserne paa Heste og Hornkvæg er forholdsvis lave, er der ingen Tvivl om, at dette overvejende maa skyldes en mægtig Anskaffelse af Maskineri, og det maa antages, at man ikke har gjort dette, uden fordi det betød billigere Drift. Eksempelvis kan nævnes elektriske Motorer og alle de af dem drevne Maskiner, samt kostbart Maskineri til Kartoffelavl (Læggemaskiner, Optagemaskiner og Vitriolsprøjter); almindeligt Markmaskineri som Saa- og Mejemaskiner har bredt sig stærkt nedefter til de smaa Ejendomme, og vi ser da ogsaa, at de tilsvarende Tal for Husmandsbrug er steget fra 3700 til 12800 Kr. pr. Td. H., altsaa lidt stærkere. Det har i Virkeligheden krævet meget store Kapital-Udlæg for vore Landmænd at følge med i, hvad Tiden har krævet, og dog er amerikanske Farmere langt forud for dem med meget kostbart Maskineri fra de sidste Aar som Malkemaskiner, Traktorer, kombinerede Meje- og Tærskemaskiner, Transport-Installationer m. m., se min Afhandling i dette Tidsskrift 1923 S. 350. — Det skal endnu bemærkes, at Krige oftere har vist sig at være stærkt stimulerende for Brugen af Landbrugsmaskiner.

For Kunstgødning er Memorandumets Produktions-Index 131 og danske Priser ligger helt nede paa 104, altsaa kun 4 pCt. over 1913; her kan navnlig peges paa de norske og tyske Luftkvælstofgødninger, men ogsaa for Kali og Fosfor er der en gunstig Udvikling med Produktion og Priser. Det danske Forbrug er da ogsaa oppe paa det dobbelte Kvantum, og dette har sikkert bidraget til den fortsatte gode Udvikling af vor Høst¹⁾ og muliggør en forholdsvis lavere Produktionspris for denne. Danmarks Forbrug er altsaa steget langt stærkere end Verdens Produktion, hvilket antagelig skyldes vore gode Søforbindelser og vore Landmænds Oplysning; det er muligt, at det indre af de store Kontinenter ikke kan faa Kunstgødningen tilstrækkeligt billigt (medmindre de selv har Vandkraft til at producere Luftkvælstof el. lign.); og da en økonomisk og rationel Udnyttelse af Kunstgødning kræver megen Sagkundskab og Beregningsevne, er det muligt, at visse Lande endnu ikke magter at udnytte disse Fremskridt

¹⁾ Det er en Slags Dobbeltregning, naar man baade medregner Kunstgødningen og det derved aviede Korn; men hvis det ikke er en stigende Dobbeltregning, er de relative Index tal lige oplysende; og nu opvejes de høje Index tal for Gødning af de lave for Kul og Jern, som v heller ikke direkte forbruger ret meget af, men hvis Værdi genfindes andre Varer og Tjenester.

(men maaske nok forskellige andre af Tidens Fremskridt). I saa Fald kan baade danske Forbrugere og danske Landmænd glæde sig over Kunstgødningen, idet Kornet bliver billigere og Landmændenes Omkostninger endnu mere; men i modsat Fald er der en Fare for de danske Landmænd som Jordejere, idet Jordrenten kan ventes at ville falde, se senere; i første Fald kan der tværtimod blive Tale om større lokal Jordrente.

Medens Arbejdstiden i Byerne er forkortet saa stærkt, at det ikke kan antages, at Tabet er helt indvundet ved mere effektivt Arbejde (se senere), er Forkortelsen paa Landet næppe større, end at den er indvundet. Og nu viser dansk Lønstatistik (før Deflationen), at Daglønnens Købeevne er steget omtrent lige stærkt i By og paa Land, nemlig 12—15 pCt. (varierende lidt fra Aar til Aar). Landarbejderne har altsaa ikke faaet nogen særlig Kompensation, fordi de arbejder længere¹⁾; og Byens Arbejdsgivere maa yde den nævnte forhøjede Købeevne for en mindre Præstation, Landets for den samme Præstation. Herved bliver Raastofproduktionen gunstigere stillet end Forædlingen, og da det ligeledes internationalt set gælder, at Raastofproduktionen foregaar i Lande med svagere Organisation af Arbejderne end Industrien, har vi her en af Aarsagerne til, at Produktionen af Korn m. m. indtil videre kan ventes at kunne foregaa relativt billigt. — Som et beslægtet Moment kan nævnes, at Landmændene faar en stor Del af deres Føde til Engrospris, nemlig deres Forbrug af Gaardens Produkter; de er derfor mindre gennet af den før nævnte relative Fordyrelse paa Tjenestestadiet og kunde altsaa regne med et lidt lavere Index for Leveomkostningerne. Dette gælder selvfølgelig fuldt ud ogsaa for de Folk, der er paa Husbondens Kost, og delvis dem, der er paa egen Kost, som baade avler lidt selv og køber hos Naboer uden at betale Handelsavance.

Der er saaledes Grunde nok til at tro, at man virkelig kan producere Korn m. m. til en relativt billigere Pris, saa at de nuværende moderate Priser ikke behøver at føre til Indskrænkning af Produktionen; men om de skete Besparelser netop giver Balance med nuværende Priser og nuværende

¹⁾ Da Arbejdet paa Landet er sundere og mere afvekslende, er det sikkert heller ikke nødvendigt at gaa saa langt ned med Arbejdstiden eller at give kontant Kompensation for den længere Tid; Balancen mellem By og Land, saaledes som den opgøres af Landarbejderen, der overvejer at flytte til en By, beror sikkert overvejende paa Daglønnen. Hertil kommer, at meget Arbejde paa Landet foretages af Landmanden selv og hans Børn uden stram Regulering af Arbejdstiden.

Verdensproduktion, kan naturligvis ikke siges paa dette Grundlag. Det kan yderligere nævnes, at Kornavlens Stagnation jo for en stor Del er et europæisk Fænomen og vil afhjælpes noget, naar Rekonvalescensen efter Krigen er afsluttet; Mandsfaldet var jo forholdsvis stort blandt Landmænd, og der er sikkert endnu Bedrifter, der ledes af en Enke og derfor mindre godt; herved har det Betydning, at saa mange Landbedrifter er smaa eller middelstore.

V. Overbefolkning?

Siden Malthus' Dage har mange næret Frygt for Overbefolkning, og det maa jo ogsaa indrømmes, at man ikke har nogensomhelst Garanti for, at de økonomiske Fremskridt i Fremtiden ligesom i Fortiden vil tillade et stærkt voksende Folketal og alligevel en voksende Velstand. Ogsaa de senere Aars økonomiske Krise har man villet udlede af Overbefolkning, men da dette Udtryk jo maa ses i Relation til Mængden af Raastoffer, idet Forarbejdelsen sagtens kan gaa parallelt med Folketallet, og da Verden netop har flere Raastoffer pr. Individ end nogensinde før, kan det ikke være den rigtige Forklaring; snarere maatte man lige omvendt tale om Overproduktion, men for Kornet er dette i hvert Fald ikke ramrende. Ogsaa straks efter Verdenskrigen nærede man Frygt for, at de sejrende Stormagter skulde tiltage sig Monopol paa en Række vigtige industrielle Raastoffer, navnlig fra Troperne, men Krisen i 1920 og den stærke Udvikling af Raastof-Produktionen gjorde disse Planer til intet (om end der stadig er Valorisationsplaner, f. Eks. for Gummi).

I Virkeligheden er den store Raastof-Produktion et udmærket Grundlag for Velstand. De fleste betragter vist Industriens Fremskridt som den egentlige Bærer af Nutidens stigende Velstand, men dybest set er det Landbruget og anden Raastof-Produktion, der er vigtigst. Naar den nødvendige Føde m. m. kan leveres af en aftagende Andel af Befolkningen og derfor billigt, faar vi Raad til at beskæftige flere Mennesker ved Industrien og til at købe flere Industriprodukter. Industrien er forsaavidt ikke Bærer, men baaret, og Industriens egne tekniske Fremskridt, hvorom senere, kan endog delvis føres tilbage til det samme; thi først naar man faar Penge til overs til et stort Forbrug af Industriprodukter, bliver der Mulighed for Stordrift og derved billig Produktion. Meget oplysende er her vor egen Prisudvikling i de sidste

125 Aar før Verdenskrigen, fra Stavnsbaandets Løsning i 1788 til 1913. Kornpriserne steg efter Kapitelstaksterne som fra 100 til 120, Smør- og Flæskepriserne til 300 og Landarbejderlønnen til 440; nu maa man naturligvis for en saa lang Aarrække reservere sig for forskellige Uensartetheder med Hensyn til Kvaliteten af mulige Bydelser, selv om Arbejderen var paa egen Kost, men der er jo ogsaa meget at slaa af paa. Landbruget kan altsaa nu levere Korn til godt en Fjerdedel af, hvad man maatte vente efter Arbejdslønnen, hvad man let forstaar, naar man tænker paa det uhyre Arbejdsspild ved Hjulplovene og paa de ringe Foldudbytter; ved dette gunstige Forhold mellem Løn og Kornpris har man faaet Raad til mere Efterspørgsel dels efter Smør og Flæsk (hvor de produktive Fremskridt har været svagere) og dels efter Industriprodukter, saa at Byerne voksede. Nu synes Kornbehovet at være saa vidt tilfredsstillet, at yderligere Udvikling i samme Retning maa vende sig mod andre Raastoffer, og en Del af disse har indtil nylig været produceret under saa primitive Forhold, at der netop her er Rum for store Fremskridt og derved for nye Impulser til Industrien.

VI. Er Jordrenten faldende?

Spørgsmaalet, hvorledes det under alt dette er gaaet med Jordrenten, har jeg nærmere overvejet; men Problemet er saa indviklet og er saa lidt belyst fra anden Side, at jeg ikke er naaet til nogen endelig Klarhed. De følgende Bemærkninger maa kun betragtes som et Bidrag til at sætte Diskussionen i Gang.

Teorien hævder, at Jordrenten stiger med Folketallet, men falder med Landbrugets Fremskridt. Hvilken Tendens er saa stærkest i Øjeblikkets Udvikling? Faktisk er dansk Landbrug inde i en alvorlig Krise, men dette behøver ikke at betyde lavere Jordrente; det kan være noget rent akut p. Gr. af Deflationen og p. Gr. af specielle Vanskeligheder som Mund- og Klovesygen, Tysklands Told, Englands Strejke og Bilernes Konkurrence med Hestene. Tysklands Told og Bilerne vil jo i Overgangen volde større Tab, end naar man har tilpasset sig til de nye Forhold. Lad os betragte Deflationen noget nærmere; den rammer især Landmændene qua Arbejdsgivere og Debitorer, fordi Lønnen falder langsommere end Priserne, og Gælden slet ikke.

Ifølge Landøkonomisk Driftsbureaus foreløbige Oversigt for 1925—26 var Landbrugets Nettoudbytte knap 1 pCt., efterat der er beregnet Lederløn, men ikke Rente, hverken af laant Kapital eller af egen Kapital; fradrages der Rente af normale Prioriteter, bliver der altsaa Underskud. Dette daarlige Resultat skyldes navnlig, at Omkostninger til Løn m. m. kun var sunket 6 pCt., men Produktionspriserne 27 pCt.; desuden maa det antages, at de regnskabsførende Landbrug er mere intensive end Gennemsnittet, saaledes at de lider mere under Lønnedgangens Forsinkelse. Nu er den samlede Nedgang i Lønsatserne ca. 25 pCt., medens de officielle Engrospriser for animalske Levnedsmidler paa to Aar er sunket fra 242 til 143 eller 41 pCt.; for et Par Maaneder siden var dette Pristal dog en Del bedre, nemlig 152. Arbejdslønnen er altsaa fremdeles ikke sunket saa stærkt som Salgspriserne, men dette er heller ikke nødvendigt, da Nettoudbyttet de to sidste Aar før Deflationen, altsaa 1923—24 og 1924—25 var 8 og 9 pCt. (med Middelhøst). Ganske vist viser 1924—25 paa det nærmeste samme Index for Produktpriiser (Salgsvarer) og for Driftsomkostninger, nemlig 233 og 239 i Forhold til 1909—14, saaledes at Besparelsen paa Udgifter til Gødning og Foderstoffer m. m. skulde være opvejet af den daværende Forhøjelse af Reallønnen, og saaledes at der intet Ekstraudbytte skulde fremkomme ud over hint Femaars; men herved er der intet Hensyn taget til Landbrugets tekniske Fremskridt (voksende Høst m. m.), der selvfølgelig med parallelle Prisbevægelser for Indtægter og Udgifter giver et Overskud. Dette Overskud, altsaa Forskellen mellem de 8—9 pCt. og almindelig Rentefod, er saa stort, at der efter foretagne Beregninger efter de 25 pCt. Lønfald ikke behøves nogen tilsvarende Nedskrivning af Ejendomsværdierne (Men man kan naturligvis ikke gøre helt sikre Slutninger af saa faa Aar. Se desuden Efterskrift S. 72).

Dette hænger saa atter sammen med, at Ejendomspriserne Gennemsnit ikke i noget Aar har været paa Højde med Produktpriiserne, ikke paa langt nær. Mange enkelte Købere har givet urimelige Priser, men Flertallet har været ret forsigtig; det højeste Gennemsnit var i 1919 med 81 pCt. over 1913, og det næsthøjeste i 1925 med 70 pCt. over, men i 1923 og i første Halvdel af 1926 var det kun 51 og 54 pCt. (for Gaarde uden Besætning og Inventar, hvilket som nævnt er steget meget stærkere). Der er i Virkeligheden kun fem Aar-gange, der i Gennemsnit har købt dyrere end de sidstnævnte 51 og 54 pCt., nemlig de nævnte 1919 og 1925 og saa 1920,

1921 og 1924 med ca. 60 pCt.; hertil kommer saa dem, der har bygget for dyrt. Det er glædeligt, at saa forholdsvis faa har købt for dyrt (og at mange endnu sidder med Ejendomme til Førkrigspriser), men alligevel er der jo mange Tusinder, der personligt sidder meget trykket, og som har saa store Prioriteter, at de maa være meget forsigtige i deres Dispositioner og undlade noget, som vilde være klogt og rentabelt for en stærkere Mand; naar man ved Deflation flytter Formue fra de aktive til de passive (fra Debitorer til Kreditorer), svækker man naturligvis Aktiviteten, idet de næsten formueløse ikke bør løbe nogen Risiko.

Som Helhed er vi dog ikke langt fra at være i Orden med den akutte Landbrugskrise. Men hvis Ejendomspriserne trods Ejendommenes Forbedring kommer til Ro paa Index 150 (omtrent som de animalske Fødevarer), saa maa Jordrenten være sunket i Købeevne. 150 er ret langt fra Leveomkostningernes 170 à 180 (og end mere fra Arbejdernes Købeevne). Ganske vist er Rentefoden højere og kunde maaske nok hæve Jordejerens Aarsindtægt som saadan op til de 170; og var Rentefoden lavere, kunde man ved en højere Kapitalisationsfaktor komme derop. Men dette angiver jo kun den samlede Indtægt af Jord plus Bygninger; disses Værdi er ikke sunket ved Kapitalisationsfaktoren, men er tværtimod steget ved Byggeomkostningerne, idet vi her staar ved det foran nævnte tredje Stadium, Tjenestestadiet; man kan ikke nu bygge saa gode Bygninger til en Omkostning i Detailprisniveauet, og faktisk har en Del Ejendomme nu bedre Bygninger og flere Grundforbedringer. Selv om derfor Ejerens samlede Aarsindtægt har uforandret Købeevne, maa Jordrenten være faldet, idet man for Bygningerne har en forhøjet Rentefod af en forhøjet Værdi; der bliver altsaa mindre til overs. — Det kan ogsaa mærkes, at ved Ejendomsskyldvurderingen i 1916, 1920 og 1924 var Jordværdien faldende i Procent af den samlede Værdi, nemlig for Gaarde fra 69 til 61 og 60, og for Husmandsbrug fra 52 til 46 og 44. Medens „den øvrige Værdi“ (Bygningerne) for Gaarde fra 1916 til 1924 steg 62 pCt., steg Jordværdien kun 12 pCt. Herved maa dog erindres, at Vurderingen i 1916 var den første almindelige Jordvurdering og derfor mindre sikker paa dette Punkt.

Dette Ræsonnement bygger imidlertid paa den Forudsætning, at Hartkornsprisernes Index kommer til Ro paa ca. 150, hvilket ikke er sikkert. Det er muligt, at Købere for Tiden byder forsigtige Priser under Indtryk af Tidens Usikkerhed;

men det er ogsaa muligt, at vi skal længere ned. Det vil derfor være bedst at klare sig, hvilke Momenter i Verdenssituationen der taler for faldende Jordrente (og det vilde være nyttigt at have Statistik over Ejendomspriser i andre Lande).

Nationaløkonomien lærer os, at naar Mængden af en Produktionsfaktor vokser, vil Grænseproduktiviteten synke for den selv, men stige for samtlige andre Faktorer, medmindre de er saa beslægtede med den første, at der er Solidaritet; voksende Udbud af kvindelig Arbejdskraft vil saaledes især sænke Kvindernes Løn, men antagelig ogsaa Mændenes. En saadan Solidaritet maa antages at findes mellem Agerjord og Kunstgødning, saaledes at stort Udbud af billig Kunstgødning, der principalt gavner de Landmænd, der først udnytter den, i Længden svækker Jordrenten. Dog maa der som før antydtes gøres den Reservation, at visse Lande ved deres Beliggenhed eller ved deres Indbyggers ringe Oplysning kan være afskaaret fra fuld Udnyttelse af Kunstgødningen, saaledes at de mere begunstigede Lande undgaar et Fald i Jordrenten eller endog kan faa Stigning. Denne Reservation behøves næppe overfor Benzinen, hvis stærke Konkurrence med Hestenes Havre utvivlsomt er skadelig for Jordrenten af almindelig Jord, men naturligvis gavnlig for Minerenten. Mere udviklet er Forholdet m. H. t. de arbejdsbesparende Maskiner; nogle af disse kan saaledes være til Gavn alene for visse Arter af Jorder (hvilket for øvrigt ogsaa kan gælde Kunstgødning), saaledes at disses Jordrente stiger, men andres synker. Mere almindeligt kan man som Ydertilfælde (A og B) nævne, at Arbejdsbesparelsen enten er proportional med Arealet (en Saamaskine) eller med Høsten (en Tærskemaskine); mellem disse Grænser vil de fleste Tilfælde ligge. I begge Fald vil der komme Jordrente paa de ringeste Jorder, hvis disse forudsættes i Forvejen ingen at have; thi hvis der indtraadte et saa stort Fald i Kornprisen, at det netop opslugte Arbejdsbesparelsen, vilde den næste Klasse Jord fremdeles være urentabel at dyrke, og hvorfra skulde der saa overhovedet komme en forøget Avl, som kunde sænke Prisen? Ogsaa den sidste Intensitetsdosis, der før balancerede, vil nu (i Tilfælde B) give Overskud, saa at den næste Dosis (af Arbejde og Kapital) kan blive rentabel og give forøget Produktion; i Tilfælde A er der overhovedet ingen Besparelse paa næste Dosis. De bedre Jorder har større Tab af Prisfaldet end Grænsejorden, da det jo virker paa en større Avl, og da de i Tilfælde A kun har samme Arbejdsbe-

sparelse som de ringere, vil de bedste Jorder antagelig have Tab, de mellemste Balance og de ringeste Fordel; i Tilfælde B vil de bedste Jorder baade mærke Prisfaldet og Arbejdsbesparelsen lige saa meget stærkere end de ringeste, som deres Høst er større, og altsaa netto tjene des mere, og vi har saaledes en klar Undtagelse fra Reglen, at Fremskridt skader Jordrenten. I et Mellemtilfælde vil baade de ringeste og de næstringeste Jorder tjene, men de bedste maaske tabe; dog maa det erindres, at Jordejeren som Forbruger selv faar en større Købeevne, naar Kornprisen falder.

Landbrugets øvrige Fremskridt, navnlig de der stammer fra Forsøgsstationerne, vil antagelig mere svare til Kunstgødningen end til Maskinerne; de kan en Overgang gavne vedkommende Lands Jordejere, men vil i Længden komme Forbrugerne til gode og sænke Jordrenten. Endmere gælder dette naturligvis Fremskridt i andre Lande, som ikke passer til vore Forhold, f. Eks. Fremskridt i Tropernes Metoder; disse vil skade vor Jordrente. Kopraen og Rørsukkeret er saaledes direkte Konkurrenter til vor Jordrente.

Alt i alt synes der i disse Aar at være sket mere til Skade for Jordrenten end normalt i en 12aarig Periode, og samtidig har Befolkningens Tilvækst kun været godt Halvdelen af den sædvanlige. Og da den normale Stigning i Jordrenten næppe er saa stærk, at der skal ret meget til at neutralisere den, bestyrkes den Opfattelse, at Jordrenten er faldet¹⁾. Hertil kommer, at den kapitaliseres efter en højere Rentefod, saa at Jordprisen end mere maa ligge lavere end det almindelige Niveau, hvilket har Betydning m. H. t. Gæld. Da Jordejeren imidlertid ogsaa er Bygningsejer, opvejes hans Tab maaske ved, at Byggeomkostningerne ligger højere end det almindelige Niveau, saaledes at ogsaa ældre Bygninger er steget relativt; dette beror dog paa, om de høje Omkostninger er et lokalt Fænomen, i hvilket Fald det er en Servitut paa dansk Jordrente, idet den ikke kan udnyttes uden dyre Bygninger

¹⁾ Jordrenten maa antages at være mere følsom end Renten og Arbejdslønnen, d.v.s. den reagerer stærkere for gunstige og ugunstige Forhold. Hvis Begrebet Produktionsfaktor reserveres for de Produktionsbetingelser, der er knappe og derfor skal betales, er Jorden den yngste Faktor og Jordrenten den yngste Faktorpris. — Endnu for et Par Aarhundreder siden var Folketallet i mange Lande saa lille, at der næsten ingen Jordrente eksisterede; men Renten og Arbejdslønnen har aldrig været 0. Er Jordrenten saaledes i Løbet af faa Aarhundreder vokset op til sin nuværende Størrelse, maa det ogsaa antages, at de jordrenteskadelige Momenter har en forholdsvis stor Indflydelse.

(særlig da danske Landbrugsbygninger synes at være særligt store og solide, og der ikke haves billigt Tømmer); eller om ogsaa Konkurrenterne er generet af høje Bygge-Omkostninger, saa at de i Længden maa indgaa i Landprodukternes Priser. Dette kræver en nærmere Undersøgelse. (Det vilde ogsaa være en Servitut eller et Minus i dansk Jordrente, hvis det er rigtigt, at dansk Jord ikke kan udnyttes uden ved Hjælp af Arbejdere, der har forstaaet at presse Arbejdslønnen særligt højt op).

Hvis der er et egentligt Fald i Jordrenten, maa der ogsaa paa nogle Punkter være en Indskrumpning i Intensiteten; hvis man ved billig Kunstgødning kan forøge Produktionen, er det muligt, at lidt af det Arbejde, hvorved man tidligere forøgede Produktionen, vil blive opgivet (samtidig med at en Del menneskeligt Arbejde bliver erstattet med Maskinarbejde). Her kan erindres om, at da Jordrenten faldt i 80'erne paa Grund af Amerikas Konkurrence m. m., var der i Danmark fem hele Amter, hvis samlede Landbefolkning (inkl. Stationsbyerne) sank fra 1880 til 1890. — Ogsaa Jordforbedringer, der ellers havde været rentable, kan under saadanne Forudsætninger volde Tab.

Et beslægtet, mere specielt Problem, som dog for Danmark har vital Interesse, er dette, om den internationale Arbejdsdeling fremdeles vil forme sig saadan, at Foderstofferne fra de oversøiske Lande for en stor Del skal en Omvej via Danmark, inden de kan leveres som animalsk Føde til England m. fl. Herom sidder vore Landbrugskonsulenter inde med megen Detailviden, og jeg skal derfor nøjes med at fremhæve nogle almindelige Synspunkter. Da Danmark for 50 Aar siden kom ind paa den stærke Opfodring, var der tre Aarsager eller Grupper af Aarsager, en Verdensaarsag, en Europaaarsag, og en Danmarksaarsag. Verdensaarsagen var, at Kornproduktionen var bleven saa stor og billig, at man havde Raad til at give meget Korn til Kreaturerne. Europaaarsagen var, at Europa var meget tættere befolket end de oversøiske Lande og derfor havde lavere Løn; Ombytningen af Industrivarer fra Europa med Fødevarer fra hine Lande skete derfor bedst saadan, at en stor Del af Opfodringsarbejdet foregik i Europa til den lavere Løn. Som medvirkende Aarsag kan nævnes, at man endnu ikke havde Kølemaskineri; at Europas høje Priser paa Landbrugsvarer og lave Løn anbefalede intensiv Drift, hvilket passede bedst til Kvægavl med Roer osv.; og at naar man tilførte Europa Foderstoffer, fik man samtidig Gødningen, der havde størst Værdi der. Og Aarsagen til, at Danmark mere

end noget andet Land udnyttede denne europæiske Konjunktur, var vor oplyste Bondestand, vore gode aandelige Betingelser for Andelsbevægelse, vore billige Søforbindelser for Foderstofferne, og vor Frihandel, samt selve det Forhold, at vi havde saa mange smaa og middelstore Landbedrifter med gode Betingelser for Kvægavl.

Hvorledes staar det nu med disse tre Aarsager? Verdensaarsagen er fremdeles til Stede; vi har i endnu højere Grad Raad til at anvende Korn eller snarere Kornsurrogater til Opfodring, og Benzinen har frigjort en Del Hestefoder, saa at det nu kan anvendes til at producere Kød og Smør m. m. Europaaarsagen er som Helhed svækket ikke saa lidt; navnlig er de oversøiske Landes Folketal steget saa stærkt, at de kan have Industri og selv bruger mere af Landbrugsvarerne, og Byttehandelen vil derfor efterhaanden indskrænkes. Europa bliver da mere henvist til sit eget Landbrug, hvad Danmark næppe har Grund til at sørge over. Men der er langt igen, inden Folketætheden i hine Lande bliver som vor, og Landbrugets relative Stagnation i Europa tyder ikke paa nogen særlig Fart i denne Kursændring. Det kan ogsaa nævnes, at Benzintillførslerne delvis erstatter Korntilførslerne, og at Tropernes Leverancer af Oliestoffer og Sukker kan træde i Stedet for en Del af Kornet fra Amerika. Hvad endelig angaar Danmarks-aarsagerne, da er der jo Lande nok, som ønsker at gøre os Kunsten efter; baade Tyskland med sin nye Agrartold, der netop tilsigter at udvikle Kvægavlen; og Randstaterne med deres Udstykningsbestræbelser; og England, der skriver Bog paa Bog om det danske System.

VII. Industrien.

For Industriarbejderen er det Hovedsagen at faa en god Realløn; om det sker ved en høj Pengeløn eller ved billige Leveomkostninger, er mindre væsentligt. Derfor har det i høj Grad forøget Industriens Evne til at give en god Realløn, at Landbruget kan levere Føden saa billigt¹⁾; af de forskellige Udgiftsgrupper, der indgaar i vort sidste Detailpristal, 181, staar Fødevarer afgjort billigst med 156, medens de øvrige Grupper ligger mellem 174 og 253. Og Føde er jo langt den vigtigste Gruppe, over 40 pCt. af hele Normalbudgettet.

¹⁾ Men det har formindsket Landbrugets Evne til at give en god Realløn, at Industriens Varer ikke er saa billige.

Dernæst beror Industriens Evne til at give god Løn paa Raastofpriserne, og de er som nævnt lave. Rent skematisk kan man sige, at hvis Raastoffernes Index er 140, Færdigvarernes 160, saa kan et Fag, hvor Raastof og Forarbejdelse hidtil har kostet lige meget, give en Løn paa 180. (Dette giver dog for lyst et Billede, hvis Forarbejdelsen i de fleste Fag spiller en større Rolle).

Fremdeles beror Industriens Evne paa Arbejdernes Effektivitet. Herom foreligger i svensk Ekonomisk Tidskrift for 1926 en Afhandling af Docent G. Åkerman, der paa Grundlag af en Kommissionsbetænkning med Indberetninger fra Arbejdere, Arbejdsgivere, Værkmestere m. fl., mener at kunne fastslaa, at af de 15 pCt., Arbejdstiden forkortedes med ved 8 Timersdagens Indførelse, er i 1919—24 de 5 pCt. opvejet ved mere energisk Arbejde, foruden at der 1913—19 var indvundet 4 pCt. i Effektivitet. I alt skulde Timepræstationen altsaa være steget 9 pCt. (eller godt 10 pCt., hvis vi fortsætter Linien efter 1924).

Yderligere beror Industriens Evne paa dens egen Teknik og Organisation; Slutningerne ud fra Pristallene 140 og 160 forudsætter jo, at Industriens indre Forhold er uforandrede, hvad de selvfølgelig ikke er. Yderligere Lønstigning bliver altsaa mulig ved Industriens egne Fremskridt. Herom har Åkerman ogsaa nogle Beregninger, der dog synes mig at have et svagere Fundament end de førstnævnte. Han regner, at Industriens Produktivitet 1913—24 er steget 19 pCt. udover Arbejdernes Produktivitet, saa at det samlede Produkt pr. Arbejdstime (med Reduktion efter Prisniveauet) er steget 30 pCt. (idet $1,09 \times 1,19 = 1,30$). Det er imidlertid klart, at dette for en stor Del skyldes særlige Omkostninger, f. Eks. Rente af forøget Kapital, saa at kun en mindre Del af de 19 pCt. kan ventes at tilfalde Arbejderne (eller Forbrugerne). Yderligere maa erindres om, at Arbejdstimernes Antal i Industrien er sunket 15 pCt. ved 8 Timers Dagen (og midlertidigt ved Arbejdsløsheden).

De svenske Tal overgaas af nogle amerikanske, hvorefter den absolute Stigning i samlet Produktion (Raastof + Forarbejdelse) i U. S. A. fra 1914 til 1923 (altsaa ikke paa Individ) skulde være 60 pCt. Memorandumet S. 7 siger herom: „It is estimated, that the net value added to manufacture — that is the real service performed by the manufacturing process — in the United States of America, after making all allowances for price changes, was probably not far short of 60 per cent

greater in 1923 than in 1914. During the same period the number of wage earners only increased by 27 per cent". Om nu den amerikanske Statistik helt har undgaaet de Dobbeltregninger, der altid truer en Produktionsstatistik, vides ikke; men da der blandt de tre Mænd, der har Ansvaret for Memorandumet, er en meget nøgtern Amerikaner, Prof. A. Young fra Harvard, er der næppe større Fejl.

De svenske og amerikanske Tal vidner saa stærkt om Industriens Fremgang, at det bliver en Skønssag, om man tør fastholde, at Raastof-Udviklingen har været stærkere end Forarbejdelsen, og at dette derfor er en af Aarsagerne til de lave Raastofpriser; af de i Afsnit II nævnte Grunde mener jeg dette¹⁾, men jeg indrømmer, at det er en Skønssag. Skulde det ikke passe, er der altsaa kun to Grunde til Raastofpriserne, Konjunkturerne og den mere effektive Konkurrence paa Verdensmarkedet end paa de mere lokale Markeder for Industrivarer. Skulde det være saadan, maatte den før nævnte Illustration med de 30 Timer rettes; i Stedet for at lade de 10 + 10 + 10 Timer til Raastof-, Forarbejdelses- og Tjeneste-Stadiet gaa ned til 7 + 8 + 9, kunde man lade dem gaa ned til 8 + 8 + 9. I saa Fald skulde Prisindex for Raastoffer være 80 og for Færdigvarer ligeledes 80, men for Leveomkostninger 83 (²⁵/₃₀); og Velstandens Stigning skulde være udtrykt ved, at man med Indtægt 100 kunde faa sit Forbrug tilfredsstillet til Pris 83, og altsaa kunde købe 20 pCt. mere (¹⁷/₈₃). Industriens Fremskridt skulde altsaa netop muliggøre Forarbejdelsen af den forøgede Mængde Raastoffer, og der behøvede ikke af den Grund at være nogen Vandring fra Land til By (men nok af Hensyn til den svagere Udvikling paa Tjeneste-Stadiet, der sikkert overvejende giver Byerne Arbejde; og fordi den voksende Velstand især efterspørger Byprodukter).

Det enkelte Industrifags Evne til at give en god Realløn beror endelig paa, hvilke Priser de andre Industrifag tager for deres Varer, og derfor maa vi nu nærmere betragte den foran nævnte Forklaring, at Raastofpriserne bestemmes paa Verdensmarkedet, Industrivarepriserne paa lokale Markeder med Træghed og Aftaler, noget der jo kun kan gælde som Forklaring, hvis man forudsætter, at denne Forskel nu gør sig stærkere gældende end før Krigen. Til Støtte for denne Forklaring kan anføres, at de danske Engrospriser (Febr.

¹⁾ Åkerman ender trods de 30 pCt. mere pr. Time med kun 4 pCt. mere pr. Arbejder, fordi der er færre Timer pr. Dag og færre Dage pr. Aar.

1927) viser Index 209 for „Andre Forbrugsvarer“ (end Levnedsmidler), medens Levnedsmidler laa paa 157, og de respektive Raastoffer paa 132 og 133; det samlede Engrospristal var 156, og de sidstnævnte tre Grupper laa altsaa nogenlunde i Nærheden, medens andre Forbrugsvarer laa meget højere. Af denne Gruppe kan nævnes Støbegods, Cykler, Dæk, Hestesko, Bolte, Mursten, Tagsten, Cement, Glas og Glasvarer, Pap, Papir, Bygningssnedkervarer, Bjælker, Brædder, Garn, vævede Varer, Konfektion, Sko, Soda, Petroleum, Linolie, Talg, Sæbe, Zinkhvidt og Tændstikker, altsaa overvejende Industrivarer. Time-lønnens Index var samtidig 258, men hvis man forudsætter samme Stigning i Effektivitet og Teknik som efter den svenske Undersøgelse, maa man næsten kunne komme ned paa en Forarbejdelsesomkostning paa de 209, og saa har Raastoffernes 132 altsaa været ganske forgæves.

Nu er det jo ikke givet, at de Raastoffer, hvis Priser indgaar i Index, netop er de, som disse Industrier bruger; og nogle Fag har en svagere teknisk Udvikling end andre; en nærmere Undersøgelse kan maaske undskylde nogle Fag. Men paa Forhaand maa man have en alvorlig Mistanke om, at Industrien holder sine Priser for højt, og dette bestyrkes af andre Forhold. Statistiske Efterretningers Nytaarsoversigt paapeger, at Industriaktiers Kurs var omtrent som Aaret før, „og Børsen synes saaledes at vente et næsten ligesaa stort Udbytte for 1926 som for 1925“; de senere deklarerede Udbytter har da ogsaa som Helhed været opmuntrende, og Arbejdsgivernes fredelige Holdning under Vinterens Lønforhandlinger tyder jo ogsaa nærmest paa ret gode Forhold.

I første Halvdel af 1926 sank det nævnte Pristal for Industrivarer Maaned for Maaned fra 239 i Januar til 217 i Juli, men siden gik det næsten i Staa, antagelig under Paa-virkning af Kulstriken. Der var altsaa en langsom Tilpasning til Parikronen, og man maa haabe, at denne nu maa blive genoptaget. Industrien maa her holde Justits i sine egne Rækker ved at tvinge de mest langsomme Kolleger til at nedsætte Priserne; Industriens egne Ledere (og Bankerne) ved allerbedst, hvor der tjenes for meget, og de kan ikke forlange Statens Hjælp under Krisen, medmindre de selv bidrager til Pris-niveauets Nedbringelse og dermed til at nedsætte den nominelle Løn uden at nedsætte den reelle. Vort Detailpristal er 181, men Sveriges 171; denne Forskel kan ogsaa have andre Aarsager end Industrivarernes Priser, men den bør ogsaa bekæmpes overfor disse. Kan man ad den Vej nedbringe

Lønnen, vil der ogsaa komme bedre Harmoni mellem By og Land; for et Par Aar siden viste Daglønnen som nævnt omtrent samme Stigning, men fra dette Niveau er den sunket henholdsvis 17 og 25 pCt.

Men hvorpaa beror saa Krisen og Arbejdsløsheden, naar baade Raastofproduktionen og Industrien viser saa store Fremskridt? Hvad hindrer en almindelig Blomstring? Sikkert navnlig den almindelige Desorganisation, hvor saa mange Producenter møder specielle Forstyrrelser paa deres Afsætningsmarkeder og derfor selv er et daarligt Marked; og saa det fortsatte Pristald paa Verdensmarkedet, der betager Folk Lysten til at sætte noget i Gang. Det maa haabes, at den internationale Konference navnlig maa finde Vej til mere stabile Forhold i disse to Retninger; og navnlig maa det haabes, at det maa lykkes at faa Amerikanerne, der har størst Indflydelse paa Prisniveauet, men som desværre ikke saa fuldstændigt som Europæerne har opgivet Tanken om Priserne fra 1914, til at forstaa, at en fortsat Deflation vil være en Verdensulykke. Kan man faa stabile Priser og Tro paa, at det er saadan, er der intet til Hinder for en snarlig Højkonjunktur.

Efterskrift til S. 63. Jeg er bleven opmærksom paa, at Landøkonomisk Driftsbureau har væsentligt lavere Udbytteprocenter, naar der regnes efter „Handelsværdi“ (af Ejendom og Løsøre) end efter „Bogført Værdi“ (Ejendomsskyld m. m.), saaledes i 1923—24 og 1924—25 kun 6,1 og 6,4 pCt. i Stedet for 8,1 og 9,1. Den nødvendige Nedskrivning af Ejendomsværdierne bliver derfor større end forudsat S. 63, hvis der regnes efter Handelsværdien.
